

Nisan 2025

BOYKOTU HUKUKEN OKUMAK

(Bu makale 18 Nisan 2025 tarihinde Av. Dr. Umut Kolcuoğlu'nun Nasıl Bir Ekonomi Gazetesindeki Hukuk Notları başlıklı köşesinde yayımlanmıştır.)

Boykot, toplumsal, politik ve ekonomik bir olgu olmasının yanı sıra çok yönlü bir hukuki meseledir. Birçok kişi için boykot, bir ürün ya da hizmetin reddedilmesinin ötesinde bir itirazı temsil eder. Peki bu bireysel ya da kitlesel eylemin hukuki çerçevesi nedir? Boykot, temel bir hakkın kullanılması olarak mı yoksa toplumsal düzeni tehdit eden bir eylem olarak mı görülmelidir?

Boykot, bireylerin veya toplulukların belirli ürün ya da hizmetleri satın almamaya karar vermesiyle ortaya çıkan, kolektif bir protesto şekli. Boykot kelimesi, 19. yüzyıl İrlanda'sında Charles Cunningham Boycott adlı bir toprak yöneticisine yöneltilen sosyal ve ekonomik tecrit eylemiyle ortaya çıkıyor. 1880 yılında, Boycott'un kiracılarını tahliye etmeye kalkışması üzerine İrlanda Ulusal Arazi Ligi'nin çağrısıyla yerel halk Boycott ile tüm sosyal ve ticari ilişkileri kesmiş ve bu olay gazetelerin odağı haline gelmiş. "Boykot" terimi, zamanla sınırları aşarak haksızlığa karşı barışçıl ve kolektif direnişi ifade eden evrensel bir kavrama dönüşmüş, pek çok toplumsal hareketin temel araçlarından biri olmuştur. 20. yüzyılda Hindistan'daki Swadeshi Hareketi, Güney Afrika'daki Apartheid rejimine karşı yapılan ekonomik boykotlar ve Amerika'daki Montgomery Otobüs Boykotu, bu direniş biçiminin küresel çapta benimsenmesini sağlayan örnekler arasında gösterilebilir. Günümüzde tüketici davranışlarına dayalı kampanyalar, boykotun hâlâ etkili bir toplumsal ve siyasal tepki biçimi olarak kullanıldığını ortaya koyuyor.

1982 Anayasası boykot kavramını açıkça düzenlememiş olsa da boykot çağrıları ve bu doğrultuda gerçekleştirilen eylemler, anayasal hak ve özgürlüklerin temel taşlarıyla sıkı bir bağ içerisindedir. Özellikle, Anayasa'nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğü, 33. maddesinde yer alan örgütlenme hakkı ile 34. maddesinde düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, boykot eylemlerinin anayasal bir zemin üzerinde şekillenmesini sağlar. Bu kapsamda boykot yoluyla siyasi ya da toplumsal görüş bildirmek, bu anayasal hakların bir uzantısı olarak değerlendirilir ve şiddet içermeyen, barışçıl ve ayrımcılığa teşvik etmeyen boykot eylemleri anayasal koruma altında kabul edilir. Nitekim Anayasa Mahkemesi'nin de bu yönde kararları var. Anayasa Mahkemesi bir kararında, bir şirkete karşı boykot çağrılarını; kamusal tartışma yaratma, ekonomik baskı yoluyla tepki gösterme ve eleştiri hakkını kullanma biçimi olarak değerlendirmiş, bu nitelikteki açıklamaların rahatsız edici ya da sert bir üslup içerse dahi ifade özgürlüğü kapsamında korunması gerektiğini kabul etmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de 2020 tarihli *Baldassi ve Diğerleri v. Fransa* kararında, siyasi ve toplumsal boykot çağrılarının ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Mahkeme, şiddet ve nefret söylemleri içermeyen, barışçıl ve kamu yararını gözeten ekonomik protestoların, demokratik bir toplumda ifade özgürlüğünün bir yansıması olarak anayasal korumadan yararlanması gerektiğini vurguluyor. Bu bağlamda, boykot çağrılarının salt ekonomik bir müdahale değil, siyasal bir mesaj taşıdığı durumlarda ifade özgürlüğüyle sıkı bir ilişki içinde olduğunu belirterek, söz konusu eylemlerin hukuki veya cezai yaptırımlarla bastırılmasının, demokratik çoğulculuğun ve kamusal tartışma alanının daraltılması riskini doğurabileceğini

KOLCUOĞLU DEMİRKAN KOÇAKLI

belirtiyor. Diğer taraftan Mahkeme, *Willem v. Fransa* kararında ise kamu görevlilerinin tarafsız olma yükümlülüğünü göz önünde bulundurarak ifade özgürlüğünün daha dar bir şekilde yorumlanması gerektiğini belirtiyor. Dolayısıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, her iki kararında da esas olarak boykot çağrılarını ifade özgürlüğünün bir yansıması olarak kabul etmiş, ancak boykot çağrısını yapan kişilerin niteliği bakımından bir ayrıma gitmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nda boykot doğrudan bir suç olarak tanımlanmasa da bazı durumlarda yapılan boykot çağrıları "nefret ve ayrımcılık" ya da "halkı kin ve düşmanlığa tahrik" suçu ile ilişkilendirilebiliyor. Son dönemde yapılan soruşturmalarda da bunun örneklerini görüyoruz. Bu bağlamda, boykot çağrısında bir kişi veya topluluğun ticari faaliyetleri dil, din, ırk, mezhep gibi ayrımcı temellerle hedef alınıyorsa bu tür çağrılar, cezai sorumluluk doğurabilir. Benzer şekilde, boykot çağrılarında kullanılan dil, toplumu ayrıştırıcı ve düşmanlaştıran bir nitelik taşıyorsa boykota çağrı "halkı kin ve düşmanlığa tahrik" suçunun unsurlarını oluşturabilir. Ancak bu hükümlerin uygulanmasında yalnızca çağrının içeriği değil, amacının, toplumsal etkisinin ve çağrının yapıldığı toplumsal bağlamın da dikkate alınması gerekir. İfade özgürlüğünün demokrasinin temeli olarak sahip olduğu kritik rol göz önüne alındığında; toplumu yakından ilgilendiren ve kamu yararı bulunan bir konuya yönelik olarak, şiddet içermeyen, nefret saiki taşımayan ve herhangi bir ırk, din ya da dili hedef almayan barışçıl boykot çağrıları ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmeli.

Boykot çağrılarının haksız fiilin bir görünümü olan haksız rekabet oluşturup oluşturmadığı da önemli bir tartışma konusu. Bir boykot çağrısının haksız rekabet teşkil etmesi halinde hem tazminat hem de cezai sonuçları olabiliyor. Boykot çağrılarının, kamusal öneme sahip bir konuya ilişkin olması, meşru bir amaçla orantılı olması ve kullanılan araçların da hukuka uygun olması önem taşıyor. Bu bağlamda yanlış, yanıltıcı ve ölçülülük ilkesini aşan açıklamaların hukuka uygun araçlar olmadığı ileri sürülebilir. İfade özgürlüğü ile piyasada rekabetin korunması ve boykotun muhatabının kişilik ve mülkiyet hakları arasında bir denge kurulması gerekiyor. Nihayetinde, siyasi ya da toplumsal bir görüş açıklamasının parçası olarak yapılan, ayrımcılık ve gerçek dışı iddialar içermeyen, barışçıl boykot çağrıları, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirildiğinden bunların haksız rekabet teşkil etmemesi gerekir.

Sonuç olarak, boykot doğrudan bir hukuki düzenlemeye konu edilmese de anayasal düzeyde ifade özgürlüğü kapsamında korunması gereken bir hak. Hem Anayasa Mahkemesi hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları, şiddet içermeyen, nefret saiki taşımayan ve kamuoyunu bilgilendirme ya da eleştiri amacı güden boykot çağrılarının cezai yaptırımlarla engellenmesinin, ifade özgürlüğünün temel işlevini zedeleyeceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamdaki boykot çağrılarının cezai bir müdahaleye tabi tutulmadan, bireylerin düşünce ve ifade özgürlüğünün güvencesi altında kalması gerektiği açıktır.

Av. Taha Ekmekçi'nin katkılarıyla hazırlanmıştır.

İLETİŞİM

Av. Dr. Umut Kolcuoğlu

ukolcuoglu@kolcuoglu.av.tr